

ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา

Philosophy of Education and Educational Concept

ณพัฐธิกา ปิติเลิศศิริกุล¹ และ จร ประสงค์สุข²

Napatthika Pitilerdsirikul¹ and Jhon Parsongsuk²

สถาบันรัชต์ภาคย์

Rajapark Institute

Email: lux-nitta@hotmail.com

Received February 24, 2023; Revised May 26, 2023; Accepted May 31, 2023

Abstract

This academic article aims to study philosophy and educational concepts through reviewed literature, concepts, theories, documents, books, and related articles. Emphasis is placed on the study of three groups of philosophical concepts: 1) Western philosophical concepts, 2) Eastern philosophical concepts, and 3) Buddhist philosophical concepts. Educational philosophy is an important part of education management because it is the basis of knowledge, and beliefs used as principles and concepts for effective educational management which must adhere to the guidelines for education management or philosophy of education in accordance with social objectives and social situations in each era. To make effective education management a compass that will make the country progress towards the desired goal, educational philosophy, therefore, is important to be set as guidelines for the development of the country.

Keywords: knowledge; beliefs; Educational Philosophy; Concepts for Effective Educational Management

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมแนวคิดทฤษฎี เอกสาร หนังสือและบทความที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการศึกษาแนวคิดทางปรัชญา 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) แนวคิดปรัชญาตะวันตก 2) แนวคิดปรัชญาตะวันออก และ 3) แนวคิดปรัชญาเชิงพุทธ ซึ่งปรัชญาการศึกษานั้นเป็นส่วนสำคัญในการจัดการศึกษาเพราะเป็นพื้นฐานของความรู้ ความเชื่อ ที่ใช้เป็นหลักการและแนวคิดในการดำเนินการ

จัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะต้องยึดแนวทางในการจัดการศึกษาหรือปรัชญา ของการศึกษาให้สอดคล้อง ตามวัตถุประสงค์ของสังคมและสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นเข็มทิศที่จะทำให้ ประเทศเจริญไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ปรัชญาการศึกษา จึงเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศ

คำสำคัญ: ความรู้; ความเชื่อ; ปรัชญาทางการศึกษา; แนวคิดในการดำเนินการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

บทนำ

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือในการเตรียมประชาชนให้มีคุณภาพ โดยการจัดการศึกษาของชาตินั้นจะต้องมีความ สอดคล้องกับนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงระบบทั้งสามนี้การจัดการศึกษา ของชาติก็จะต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แต่ละสังคมจะมีแนวทางในการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน เพราะระบบทั้ง สามไม่เหมือนกัน แนวความคิดหรือความเชื่อในการจัดการศึกษาก็คือ ปรัชญาการศึกษา ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่ในการจัด การศึกษาจะยึดแนวทางในการจัดการศึกษาหรือปรัชญาของการศึกษาต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของสังคมและ สถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคสมัย ปรัชญาการศึกษา จึงเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดแนวทางในการพัฒนา ประเทศ

ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นส่วนสำคัญในการจัดการศึกษาเพราะเป็นพื้นฐานของความรู้ความเชื่อพื้นฐาน ที่ใช้เป็นหลักการและแนวคิดในการกำเนิดการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและตามความต้องการของบริบท สังคม ชุมชน ความต้องการของผู้ศึกษาที่พยายามวิเคราะห์สมมติฐานเพื่อหาข้อมูลบทเดิมของตน พิจารณาจุดยืนนั้น ว่ามันคงเพียงพอหรือไม่ ขณะเดียวกันก็พยายามแก้ปัญหาให้ชัดเจน เพราะปรัชญานั้นไม่อาจตอบปัญหาได้แต่ช่วยทำ ให้ปัญหานั้นกระจ่างชัดขึ้น และอีกประเด็นที่ปรัชญาพยายามคือช่วยแก้ไขปัญหากำกวมด้วยการสร้างค่านิยมที่มี เหตุผลมาลองรับความคิดเห็น (Wittawat, 2012)

สังคมและวัฒนธรรมไทยสมัยก่อนที่จะมีสถานศึกษาได้ให้ความสำคัญกับ วัง บ้าน และวัด ซึ่งถือว่าการ ถ่ายทอดวัฒนธรรม อันได้แก่ 1) เรื่องการศึกษากับการสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติด้วยการถ่ายทอดทั้งไม่ผ่านตัวหนังสือ เช่น เพื่อรักษาศาสนาพุทธให้เป็นศาสนาประจำชาติโดยการหยุดเรียนตามวันสำคัญทางศาสนาและประเพณีต่าง ๆ ได้ มีในรายงานกรมศึกษาธิการ พ.ศ. 2441-2442 ซึ่งแสดงความชื่นชมว่าเด็ก ๆ ที่เข้าโรงเรียนได้รับการถ่ายทอด ขนบธรรมเนียมของโรงเรียน ทำให้เป็นเด็กมีระเบียบเรียบร้อย ปราศจากความอดดึกก่อนเข้าโรงเรียน นับได้ว่าเป็น ความพยายามรักษาวัฒนธรรมไทยไว้โดยไม่ผ่านตัวอักษร และการถ่ายทอดผ่านอักษรก็ได้อาศัยระบบโรงเรียนเป็นสื่อ ในการถ่ายทอด ได้แก่ ภาษากับวรรณคดี ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติและสร้างความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวของชาติได้ดีที่สุด โดยรัฐบาลบังคับให้เรียนวรรณคดีในหลักสูตร พ.ศ. 2452 (Wittawat, 2012)

ดังนั้น จึงควรจัดประสบการณ์ให้ได้มาซึ่งความรู้ ทักษะ ค่านิยมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต รู้จักรักษาและ สืบทอดทางวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไว้

ความหมายของปรัชญาการศึกษา

คำว่า “ปรัชญา” ตามพจนานุกรมหมายถึง “วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Philosophy” และมาจากรากศัพท์ในภาษากรีกว่า “Philosophia” ซึ่งประกอบขึ้นมาจากศัพท์คำว่า “Phileo” แปลว่า “รัก” และ “Sophia” แปลว่า “ภูมิปัญญา” หรือ wisdom ดังนั้น ปรัชญาจึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า “ความรักที่มีต่อภูมิปัญญา” ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงเป็นเรื่องของกระบวนการคิดที่เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ภูมิปัญญานี้อาจจะได้มาโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือหลาย ๆ วิธีประกอบกัน ได้แก่ การสังเกต การจดจำ การประเมินค่า การเข้าใจถึงเรื่องจิตใจและวิญญาณ การเข้าใจถึงธรรมชาติของความเป็นไปและการเรียนรู้ เป็นต้น ดังนั้น หากจะพิจารณาถึงความหมายของปรัชญาในทัศนะของนักวิชาการแล้ว อาจกล่าวได้ว่า “ปรัชญา” คือ “วิธีการคิดอย่างมีระเบียบเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว หรือเป็นความพยายามที่จะค้นหาความสอดคล้องของแนวความคิดและประสบการณ์ทั้งหมด” (Kneller, 1971) ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความคิด และวิธีแสวงหาความจริงในความรู้ และคุณค่าของสรรพสิ่งในโลกและจักรวาล ความรู้ความจริงและคุณค่าของชีวิตมนุษย์สิ่งที่มีมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องในสังคม (Vejcha, 2018)

สรุปว่า ปรัชญาการศึกษาคือ แนวความคิด หลักการ และกฎเกณฑ์ ในการกำหนดแนวทาง ในการจัดการศึกษา ซึ่งนักการศึกษาได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ปรัชญาการศึกษายังพยายามทำการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้สามารถมองเห็นปัญหาของการศึกษาได้อย่างชัดเจน ปรัชญาการศึกษาจึงเปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้นักการศึกษาดำเนินการทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสมเหตุสมผล

คุณค่าของปรัชญาการศึกษา

การจะศึกษาสิ่งใดนั้น มนุษย์มักตั้งคำถามว่า ศึกษาไปแล้วจะได้อะไร หมายถึง สิ่งที่ได้ศึกษานั้นก่อให้เกิดคุณค่าอย่างไรกับชีวิต วิชาปรัชญาก็เช่นกัน ย่อมถูกตั้งคำถามจากผู้ศึกษาว่า “เรียนปรัชญาแล้วได้อะไร” เพราะวิชาปรัชญาไม่ใช่วิชาที่สอนทักษะในการประกอบอาชีพโดยตรง ไม่ใช่วิชาที่เอาไว้ประดับความรู้ว่าตนเองเป็นผู้มีปัญญา เพราะนั่นไม่ใช่เนื้อแท้ของวิชาปรัชญา ปัญหาดังกล่าวนี้ก็จะวกกลับมาเพื่อค้นหาคำตอบที่แท้จริง ด้วยการประเมินคุณค่าทางปรัชญาให้ตรงกับเป้าหมาย เพื่อจะได้ตอบตนเองได้อย่างมั่นใจว่า “เรียนปรัชญาไปทำไม” ดังนั้นจึงได้รวบรวมแนวคิดของนักปราชญ์ที่ช่วยประเมินคุณค่าของปรัชญาเอาไว้ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ ด้วยตนเองดูว่า คุณค่าที่ได้รับจากวิชาปรัชญานั้นเป็นจริงดังที่นักปราชญ์เหล่านี้ได้กล่าวไว้หรือไม่

“วิชาปรัชญาเรียนแล้วนำไปประกอบอาชีพอะไรไม่ได้โดยตรงเพราะไม่ใช่วิชาชีพ ไม่ทำให้ผู้เรียนมีชื่อเสียง ร่ำรวย หรือได้เลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงาน เมื่อเป็นเช่นนั้นจะเรียนปรัชญาไปทำไม คำตอบมีเพียงประการเดียว คือ เรียนไปเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น หรือเพื่อค้นหาจุดหมายปลายทางของชีวิต” (Wittawat, 1988)

การจะศึกษาสิ่งใดนั้น มนุษย์มักตั้งคำถามว่า ศึกษาไปแล้วจะได้อะไร หมายถึง สิ่งที่ได้ศึกษานั้นก่อให้เกิดคุณค่าอย่างไรกับชีวิต วิชาปรัชญาก็เช่นกัน ย่อมถูกตั้งคำถามจากผู้ศึกษาว่า “เรียนปรัชญาแล้วได้อะไร” เพราะวิชาปรัชญาไม่ใช่วิชาที่สอนทักษะในการประกอบอาชีพโดยตรง ไม่ใช่วิชาที่เอาไว้ประดับความรู้ว่าตนเองเป็นผู้มีปัญญา เพราะนั่นไม่ใช่เนื้อแท้ของวิชาปรัชญา ปัญหาดังกล่าวนี้ก็จะวกกลับมาเพื่อค้นหาคำตอบที่แท้จริง ด้วยการประเมินคุณค่าทางปรัชญาให้ตรงกับเป้าหมาย เพื่อจะได้ตอบตนเองได้อย่างมั่นใจว่า “จะเรียนปรัชญาไปทำไม” ในหัวข้อนี้จึง

ได้รวบรวมแนวคิดของนักปราชญ์ที่ช่วยประเมินคุณค่าของปรัชญาเอาไว้ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ วิจัย และวิธานด้วยตนเองดูว่า คุณค่าที่ได้รับจากวิชาปรัชญานั้นเป็นจริงดังที่นักปราชญ์เหล่านี้ได้กล่าวไว้หรือไม่

“เราเรียนปรัชญาในยุคโลกาภิวัตน์เพื่อรู้ 3 อย่างตามเป้าหมายของวิชานี้ และเมื่อรู้แล้วย่อมคุ้มครองผู้รู้ได้ในหลายแง่หลายมุมทีเดียว ไม่เชื่อก็ขอเชิญติดตามดูไปก่อนว่าจะจริงเท็จแค่ไหน เป้าหมาย 3 อย่างดังกล่าวได้แก่ (Boonchuea, 2017)

- 1) เพื่อรู้จักมองเห็นปัญหาที่คนธรรมดาตามองเองไม่เห็น
- 2) เพื่อรู้จักมองหาคำตอบทุกคำตอบที่เป็นไปได้
- 3) เพื่อรู้จักเก็บส่วนดีของทุกคำตอบมาเป็นหลักยึดเหนี่ยวของตน”

ส่วนผลพลอยได้จากการได้ศึกษาปรัชญานั้นมีอยู่ไม่น้อย นอกจากจะมีโอกาสบรรลุเป้าหมาย 3 ประการข้างต้นแล้ว ยังมีโอกาสได้รับผลพลอยได้อีก 3 ประการคือ (Boonchuea, 2017)

- 1) เพื่ออ่านใจคน
- 2) เพื่อเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ
- 3) เพื่อเห็นความสืบเนื่องของความคิดมนุษย์ตั้งแต่ต้นจนบัดนี้

“บุคคลที่กระหายใคร่รู้ทันต่อในวิชาการทั้งหลายในโลกนี้ต้องศึกษาวิชาปรัชญาซึ่งเป็นคลังแห่งวิทยาการทุกสาขา หรือบุคคลผู้มีความประสงค์จะทราบวาทนเองเกิดมามีชีวิตอยู่ทุกวันนี้เพื่ออะไร ไม่มีวิทยาศาสตร์สาขาใดศึกษาเรื่องนี้ วิชาปรัชญาเท่านั้นที่จะสนองความต้องการในทำนองนี้ได้ ดังนั้น คุณค่าของปรัชญาก็อยู่ตรงที่มันสามารถสนองความปรารถนาของบุคคลประเภทนี้” (Chantornvong, 1997)

เมื่อมองโดยภาพรวมแล้วจะเห็นว่า ทรรศนะต่าง ๆ ของนักปราชญ์ทั้งหลายมุ่งอธิบายให้เห็นคุณค่าของปรัชญาว่าสามารถ “พัฒนาคุณภาพชีวิต” ของมนุษย์ได้อย่างแท้จริงทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์บนศักดิ์ศรีแห่ง “สัญญาตญาณปัญญา” ที่มีในมนุษย์เท่านั้น ส่วนสสาร พืช และสัตว์ หาได้มีสัญญาตญาณนี้ไม่ การแสวงหาความสุขด้วยสัญญาตญาณปัญญาจึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับสูงที่วิชาปรัชญามอบให้แก่ผู้ที่ศึกษาทุกคนที่พยายามเข้าใจและเข้าถึง

บทบาทของปรัชญาการศึกษาต่อการจัดการศึกษา

ปรัชญาหรือปรัชญาทั่วไปกับปรัชญาการศึกษามีความใกล้เคียงกันมาก ปรัชญาทั่วไปเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความจริง วิธีการค้นหาความจริงและคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ในสังคม แต่ปรัชญาการศึกษาเป็นการนำเอาปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์เพื่อนำไปจัดการศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษาทำไปเพื่อพัฒนาบุคคล พัฒนาสังคมชุมชนให้เกิดความสงบสุขอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น ปรัชญาทั่วไปกับปรัชญาการศึกษาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก

การที่กล่าวว่าปรัชญากับปรัชญาการศึกษามีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันนั้น อาจพิจารณาได้จากนักปรัชญาและนักการศึกษาที่มีแนวคิดชั้นนำตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยปัจจุบันมักเป็นบุคคลคนเดียวกัน เช่น John Locke, Immanuel Kant, Johann Herbart, John Dewey เป็นต้น นอกจากนี้ ไม่เพียงแต่จุดเริ่มต้นและวิวัฒนาการของปรัชญาและปรัชญาการศึกษาเท่านั้นที่เหมือนกัน แต่ทั้งปรัชญาและปรัชญาการศึกษายังมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันอีกด้วย กล่าวคือ ทั้งปรัชญาและปรัชญาการศึกษาจะสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ธรรมชาติ ความรู้ ความสัมพันธ์ และพฤติกรรมของมนุษย์ และขณะเดียวกันสาขาวิชาทั้งสองต่าง

ก็มีความสนใจร่วมกันในเรื่องที่จะทำให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น มีสันติและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

แนวทางในการศึกษาปรัชญาการศึกษา

แนวทางการศึกษาปรัชญาการศึกษานั้นประกอบด้วย 3 แนวทางที่ยึดตัวการศึกษาเป็นแกนกลาง และในทางการศึกษาที่มุ่งหาความกระจ่างในแนวคิดและกิจกรรมการศึกษา (Phramaha Boonrueang Panyavachiro (Jenthorn), 1999)

ปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาตะวันตก

ปรัชญาพื้นฐานทางตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษามีหลากหลายกลุ่มและเนื่องจากการศึกษาตะวันตกมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบัน จึงควรทำความเข้าใจกับปรัชญาดังกล่าว ได้แก่

1. จิตนิยม หรือ มโนคติวิทยา (Idealism)
2. ลัทธินิยม หรือ วัตถุนิยม (Realism)
3. โทมัสนิยมใหม่ (Neo-Thomism)
4. ประสบการณ์นิยม หรือ ปฏิบัตินิยม (Pragmatism, Experimentalism, Instrumentalism)
5. อรรถิภาวนิยม หรือ อรรถิภาวะนิยม (Existentialism)

1. ปรัชญาจิตนิยมกับการศึกษา

ปรัชญาจิตนิยม มีแนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาล ว่าเป็น “โลกแห่งจิต” (The World of Mind) และมีแนวคิดว่าความรู้ที่แท้จริง คือ “จิตที่หยั่งรู้” (Truth as idea) แนวคิดเกี่ยวกับความดี หรือจริยธรรม ของนักปรัชญากลุ่มจิตนิยม คือ “จริยธรรมเป็นการเลียนแบบความดีอันสมบูรณ์” (imitation of the absolute self) ที่มีค่าคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาหรือสถานที่ แนวคิดเกี่ยวกับความงามหรือสุนทรียภาพ คือ “สุนทรียะ เป็นเครื่องสะท้อนถึงมโนคติ” (reflection of the idea)

นักปรัชญาคนสำคัญ คือ Plato ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่าง 427-375 ปีก่อนคริสตกาล แนวคิดของ Plato มีอิทธิพลอย่างมาก ต่อการจัดการศึกษาของประเทศตะวันตก ทั้งในสมัยอดีตและปัจจุบัน เช่น

1. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้โดยการรื้อฟื้นความจำ (Platonic process of Reminiscence) ซึ่งอาศัยการมองทะลุเข้าไปในตัวเอง (introspection) หรือ การวิปัสสนา (contemplation)
2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม คือ คุณธรรม มี 2 ประเภท ได้แก่ คุณธรรมทางปรัชญา และคุณธรรมทางสังคม ซึ่งต่างกัันดังนี้

- 1) คุณธรรมทางปรัชญา เป็นคุณธรรมที่ต้องอาศัยปัญญา เป็นคุณธรรมขั้นสูงสุด
- 2) คุณธรรมทางสังคม เป็นการกระทำที่ถูกต้องตามความเชื่อหรือประเพณี
3. แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการศึกษา คือ “การศึกษา หมายถึง การให้ความเจริญเติบโต ซึ่งต้องเน้นการอบรมจิตใจ ให้มีระเบียบวินัย”

4. แนวคิดเกี่ยวกับบุคคล หรือผู้เรียน คือ ผู้เรียนแต่ละคนมีองค์ประกอบทางจิตใจ ซึ่งจำแนกเป็น 3 ภาค คือ ภาคตัณหา (Appetite) ภาคน้ำใจ (Spirit) และภาคปัญญา (Wisdom) ซึ่งมีความเข้มข้นแตกต่างกันในแต่ละบุคคล บางคนมีภาคตัณหาสูงกว่าภาคอื่น ๆ บางคนมีภาคน้ำใจสูงกว่าภาคอื่น ๆ แต่บางคนมีภาคปัญญาสูงกว่าภาคอื่น ๆ

5. แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของรัฐด้านการศึกษาคือ รัฐควรจัดการศึกษาให้แก่คนทุกคนในชาติ และควรจัดให้ตามลักษณะขององค์ประกอบด้านจิตใจ โดยให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จนถึงอายุประมาณ 20 ปี และควรให้บุคคลที่เมืองค้ประกอบด้านปัญญาสูงได้ศึกษาต่อไปอีกในสถาบันการศึกษาระดับสูงจนถึงอายุ 35 ปี แล้วฝึกปฏิบัติงานบริหารประเทศต่อไปอีก จนถึงอายุ 50 ปี ถึงขั้นที่เรียกว่า ราชนักปราชญ์ (Philosopher King) เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย

แนวคิดของนักปรัชญากลุ่มจิตนิยมที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนซึ่งเป็นสถานที่เสริมสร้างสิ่งแวดล้อมทางความคิดให้แก่ผู้เรียน ความคิด แสดงออกเป็นสัญลักษณ์ เช่น ภาษา ศิลปะ คณิตศาสตร์ ฯลฯ จุดมุ่งหมายของโรงเรียน คือ สร้างคนให้เป็นนักศิลปะ และนักภาษา

2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร คือ หลักสูตรที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน ควรเน้นความรู้ด้านมนุษยศาสตร์ และการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของชีวิต สร้างคุณธรรม มโนธรรม และฝึกคิดหาเหตุผล โดยให้เรียนวิชา ภาษา วรรณคดี ปรัชญา ศาสนา ศิลปะ คณิตศาสตร์ และประวัติศาสตร์ กลุ่มวิชาที่เป็นแกนกลางของหลักสูตร คือ Language Arts

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่

- 1) ใช้สัญลักษณ์ (ภาษา คณิตศาสตร์ ศิลปะ ฯลฯ) เป็นสื่อนำไปสู่การเรียนรู้
- 2) เน้นกิจกรรมการฟัง การจดบันทึก การจำ การบรรยาย การค้นคว้าจากตำรา
- 3) หัวใจของกระบวนการเรียนการสอน คือ ห้องเรียน และห้องสมุด ซึ่งเป็นแหล่งกลาง ที่ครูจะใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ มาทำการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน
- 4) ครู คือ แม่แบบ และแม่พิมพ์

4. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม เน้นจริยศึกษาเป็นพิเศษ โดยสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี อุดมการณ์และค่านิยมทางสังคมควบคู่ไปกับการอบรมทางจริยธรรม

2. ปรัชญาสัจนิยมกับการศึกษา

ปรัชญาสัจนิยม มีแนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาล ว่าเป็น “โลกแห่งวัตถุ” หรือ โลกแห่งสิ่งที่เป็นรูปธรรม (The World of Things) และมีแนวคิดที่ว่าความรู้ที่แท้จริง คือ “ข้อเท็จจริงที่สามารถสังเกตได้” (Truth as observable fact) แนวคิดเกี่ยวกับความดี หรือจริยธรรม ของนักปรัชญากลุ่มสัจนิยม คือ “จริยธรรมเป็นกฎของธรรมชาติ” (the law of nature) แนวคิดเกี่ยวกับความงาม หรือสุนทรียภาพ คือ “สุนทรียะ เป็นเครื่องสะท้อนถึง ธรรมชาติที่เป็นจริง” (reflection of nature) นักปรัชญาคนสำคัญ คือ Aristotle ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่าง 384 – 322 ปี ก่อนคริสตกาล เคยเป็นศิษย์ของ Plato ที่สำนักอะคาเดมี (Academy) แต่มีทัศนะต่างจาก Plato หลายอย่าง คือ

1. การหาเหตุผล จะอาศัยจิตเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องพิจารณาข้อเท็จจริงของธรรมชาติด้วย
2. การศึกษา เป็นกระบวนการฝึกร่างกาย จิตใจ ความคิด และอุปนิสัยให้เป็นคนดี และรู้จักวิธีการแสวงหาความสุขอย่างถูกต้อง

3. อุดมการณ์ทางการศึกษา คือ ความมีคุณธรรมและการมีชีวิตที่เป็นสุข

แนวคิดของนักปรัชญากลุ่มสัจนิยมที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา

- 3.1) แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียน คือ โรงเรียน เป็นสถานที่ที่จัดให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยกับสภาพกฎธรรมชาติ

ที่แท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงความจริงตามธรรมชาติที่แวดล้อม จุดมุ่งหมายของโรงเรียน คือ สร้างคนที่มีความรู้และคุณธรรมตามหลักความเป็นจริงของธรรมชาติ เพื่อให้ผู้เรียนมีชีวิตที่เป็นสุข

3.2) แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร คือ หลักสูตรที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน ควรเน้นเรื่องของธรรมชาติ ทั้งด้านกายภาพและชีวภาพ วิชาที่เน้น ได้แก่ ชีววิทยา สัตววิทยา พฤกษศาสตร์ ธรณีวิทยา ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ และคณิตศาสตร์

3.3) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่ 1) เน้นการเรียนรู้โดยผัสสะ (sense perception) 2) สอนโดยการสาธิต และการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ 3) ครู คือ นักสาธิตที่ดี และรู้จักใช้อุปกรณ์การสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม เน้นจริยศึกษาที่อาศัยกฎเกณฑ์ทางสังคมซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติ สอนให้ผู้เรียนเข้าใจภาวะธรรมชาติ และประพฤติตนให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ ปฏิบัติตามค่านิยมทางสุนทรียภาพ และศิลปะโดยการจำลองแบบหรือเรียนรู้จากแบบอย่างความงามตามธรรมชาติ

3. ปรัชญาโทมัสนิยมใหม่กับการศึกษา

ปรัชญาโทมัสนิยมใหม่ มีแนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาล ว่าเป็น “โลกแห่งเหตุผล และการมีอยู่ของพระเจ้า” (The World of Reason, Being/God) และมีแนวคิดที่ว่าความรู้ที่แท้จริง คือ “ความรู้ที่เป็นไปตามหลักเหตุผล และเป็นการหยั่งรู้” (Truth as reason and intuition) แนวคิดเกี่ยวกับความดี หรือจริยธรรมของนักปรัชญากลุ่มโทมัสนิยมใหม่ คือ “จริยธรรมเป็นการกระทำอย่างมีเหตุผล” แนวคิดเกี่ยวกับความงาม หรือสุนทรียภาพ คือ “สุนทรียะ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการหยั่งรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยอาศัยพุทธิปัญญา” นักปรัชญาคนสำคัญ คือ Saint Thomas Aquinas

แนวคิดของนักปรัชญากลุ่มโทมัสนิยมใหม่ ที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียน คือ โรงเรียน เป็นสถานที่ที่จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงการมีอยู่ของพระเจ้า (Being) เป็นแหล่งที่ให้การฝึกฝนสติปัญญาของผู้เรียนให้เฉียบแหลมอยู่เสมอ บรรยาการของโรงเรียนจึงต้องมีลักษณะที่ทำให้ผู้เรียนตื่นตัว รักสัจจะ และฝึกฝนให้มีสัจจะเพื่อตัวของตัวเอง

2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร แยกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) โทมัสนิยมฝ่ายสงฆ์ (Ecclesiastical Group) เน้นวิชาที่เกี่ยวข้องกับคริสตศาสนา และบทสวดมนต์ เนื้อหาจากพระคัมภีร์ (Holy Scriptures) บทปฐกถา วิสัชนา (Catechism) และบทอธิษฐานคำสอนของศาสนาคริสต์ รวมทั้งห้ามหนังสือทางโลก บางประเภท

2) โทมัสนิยมฝ่ายฆราวาส (Lay Group) ไม่จำกัดเสรีภาพทางวิชาการ แต่หลักสูตรก็ยังกำหนดเนื้อหาวิชาที่บังคับให้ต้องเรียนไว้ด้วย เพื่อสร้างความมีระเบียบแบบแผน และความมีระเบียบวินัย เพื่อให้เข้าถึงสัจจะสูงสุด (The Absolute Truths) วิชาที่เน้น ได้แก่ คณิตศาสตร์แขนงต่างๆ ซึ่งนักปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้ถือว่าเป็นวิชาที่ช่วยให้มนุษย์เข้าถึงความมีเหตุผลอย่างบริสุทธิ์ (pure reason) และสามารถคิดอย่างมีเหตุผล (rationality) นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับวิชาภาษา โดยให้ภาษาละตินและกรีก มีความสำคัญสูงสุด ส่วนภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาปัจจุบัน มีความสำคัญอันดับรอง เนื่องจากภาษาละตินและกรีกมีหลักเกณฑ์และไวยากรณ์ที่ดีและแน่ชัด วิชาที่สำคัญรองจากภาษา คือ วิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) รองลงมา คือ สังคมศึกษา ส่วนวิชาที่สำคัญน้อยที่สุดคือ วิชาต่าง ๆ ในสาขามนุษยวิทยา

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่

1) เน้นการเสริมสร้างจิตใจและพุทธิปัญญา

- 2) สอนโดยการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิด และใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อให้รู้จักใช้เสรีภาพอย่างฉลาด
4. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม
 - 1) เน้นการใช้เหตุผล
 - 2) เน้นหน้าที่ทางศีลธรรม 3 ประการ คือ หน้าที่ต่อตนเอง หน้าที่ต่อเพื่อนมนุษย์ และหน้าที่ต่อพระเจ้า
 - 3) จัดลำดับคุณค่าแห่งความดีเป็น 3 ชั้น
 - 1.1 ขั้นสูงสุด คือ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเจ้า (union with God)
 - 2.1 ขั้นกลาง คือ ชีวิตที่มีเหตุผล (The life of reason)
 - 3.1 ขั้นธรรมดา คือ ความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนมนุษย์ เพื่อชีวิตที่เป็นสุขตาม
5. หลักของริสโตเติลที่ว่า “ความสุขเป็นคุณค่าสำคัญยิ่งสำหรับชีวิตมนุษย์”
6. ความงามที่มีค่าสูงสุด คือ ความงามอย่างสร้างสรรค์ หรือ ความงามด้วยปัญญา ซึ่งประกอบด้วยคุณสมบัติ 3 ประการ คือ 1) ความสมบูรณ์แบบสูงสุด (Integrity) 2) ความกลมกลืนแห่งสัดส่วน (Proportion of consonance) และ 3) ความกระจ่างสว่างไสว (Radiance)

4. ปรัชญาประสบการณ์นิยมกับการศึกษา

ปรัชญาประสบการณ์นิยม มีแนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาล ว่าเป็น “โลกแห่งประสบการณ์” (The World of Experience) และมีแนวคิดที่ว่าความรู้ที่แท้จริง คือ “สิ่งที่นำมาปฏิบัติในชีวิตอย่างได้ผล” (Truth as what works) แนวคิดเกี่ยวกับความดี หรือจริยธรรมของนักปรัชญากลุ่มประสบการณ์นิยม คือ “จริยธรรมเป็นการกระทำที่สังคมส่วนรวมเห็นชอบ และยอมรับว่าถูกต้อง” แนวคิดเกี่ยวกับความงาม หรือสุนทรียภาพ คือ “สุนทรียะ เป็นไปตามค่านิยมของคนส่วนมาก” นักปรัชญาคนสำคัญมีหลายคน ซึ่งได้แนวคิดมาจากลัทธิประจักษ์วิทยา (Empiricism) ของอังกฤษ และเมื่อนำแนวคิดไปเผยแพร่ในสหรัฐอเมริกา ได้เรียกชื่อต่างกันไป ดังนี้

1. William James เรียกปรัชญานี้ว่า Pragmatism
2. Charles Pierce เรียกปรัชญานี้ว่า Instrumentalism
3. John Dewey เรียกปรัชญานี้ว่า Experimentalism

แนวคิดของนักปรัชญากลุ่มประสบการณ์นิยม ที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียน คือ โรงเรียน เป็นสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ต่อเนื่องเป็นสังคมย่อย ที่จำลองจากสังคมใหญ่ เพื่อให้ประสบการณ์ในโรงเรียนสัมพันธ์และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ความรู้ที่ได้จากโรงเรียน คือ สิ่งที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิต
2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร
 - 1) หลักสูตรเป็นมวลประสบการณ์
 - 2) เน้นการเสริมสร้างประสบการณ์ทางสังคม ไม่เน้นเนื้อหาสาระ
 - 3) เน้นกระบวนการเรียนรู้
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่
 - 1) เน้นการเรียนรู้โดยวิธีแก้ปัญหา (Problem Solving) และอาศัยประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้
 - 2) สอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-centered) คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
 - 3) ให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ในขณะที่นำความรู้ไปใช้ (Learning while using knowledge) เช่น ให้ทำโครงการหรือกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาคำตอบใหม่ ๆ

4. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม คือ โรงเรียนต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นจริง เหมือนในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางศีลธรรม จรรยาและแบบอย่างความประพฤติที่ดีงาม ที่สังคมยอมรับ

5. ปรัชญาอัตถิภาวนิยมกับการศึกษา

ปรัชญาอัตถิภาวนิยม มีแนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาล ว่าเป็น “โลกแห่งความมีตัวตนอยู่จริง” (The World of Existing) และมีแนวคิดที่ว่าความรู้ที่แท้จริง คือ “สิ่งที่มนุษย์แต่ละคนเลือกกำหนดขึ้นมา” (Truth as existential choice) แนวคิดเกี่ยวกับความดี หรือจริยธรรมของนักปรัชญาในกลุ่มอัตถิภาวนิยม คือ “จริยธรรมเป็นเสรีภาพของแต่ละคนที่จะเลือกปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบ” แนวคิดเกี่ยวกับความงาม หรือสุนทรียภาพ คือ “สุนทรียะ ไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามจารีตของสังคม แต่เป็นเรื่องที่แต่ละคนจะสร้างขึ้น” นักปรัชญาคนสำคัญ คือ เซอร์เร็น อาปี คีร์เคกอิร์ด (Sören Kierkegaard, 1888) ซึ่งมองภาวะความเป็นมนุษย์อย่างปัจเจกบุคคลผู้ตื่นรู้ ใคร่ครวญ ตัดสินใจเลือกทางเลือกเฉพาะตนในการดำรงอยู่ และรับผิดชอบในผลการเลือกของตนเอง เขาผลิตงานเขียนหลายเล่ม และถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ 42 ปี แต่โด่งดังขึ้นเมื่อนักคิดชาวเยอรมัน ไฮเดกเกอร์ (Heidegger, 1889– 1976) หยิบยกงานเขียนของเขามาศึกษาในระยะเวลาต่อมา ไฮเดกเกอร์ ได้ชี้ให้เห็นว่า “คน” ต่างจาก “สิ่งของ” คือ คนเท่านั้นที่สามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับ “ความเป็น – Being” ของตนเองและสนใจใคร่รู้ถึงการมีอยู่ เป็นอยู่ ดำรงอยู่แห่งตนด้วยการคิด การรู้ในตนเองได้ นักปรัชญาในกลุ่มนี้ซึ่งโด่งดังเป็นที่รู้จักดี คือ ซ็อง ปอล ซาร์ตร (Jean Paul Sartre, 1905– 1980) นักคิดนักเขียนชาวฝรั่งเศส ผู้มองความเป็น “คน” ในทำนองเดียวกับคีร์เคกอิร์ด โดย ซาร์ตร กล่าวว่า อัตถิภาวนิยม คือ มนุษยนิยม มนุษย์มีจิตสำนึกในการดำรงอยู่ของตนเองด้วยความรับผิดชอบ (responsibility) มนุษย์แท้จริง คือ เสรีชน มนุษย์ คือ เสรีภาพ ทั้งนี้ ซาร์ตร มีผลงานการเขียนมากมายจนได้รับรางวัลโนเบล (Nobel Prize) ทางด้านวรรณกรรม ในปี ค.ศ. 1964 แต่เขาปฏิเสธที่จะรับรางวัลนี้ ด้วยเหตุผลว่าไม่ต้องการให้ตนเองกลายเป็นสถาบัน เขาถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ 74 ปี (Boonchuea, 1975)

ปรัชญาการศึกษาตะวันออก

ความจริงของโลกตะวันตกต้องมีหลักฐานมารองรับจึงกลายเป็นว่าคนเราต้องสามารถทำทุกอย่างให้กระจ่างเพียงตาเปล่าเท่านั้น โดยลืมนึกถึงคุณค่าของจิตวิญญาณแห่งสรรพสิ่ง ปรัชญาตะวันออก เน้นเรื่องหลักการและวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น สอดรับการศึกษามากกว่าเพราะเหตุผลในเรื่องของความเป็นมนุษย์ที่ย่อมต้องมีเรื่องของจิตใจหรือจิตวิญญาณเข้ามาเกี่ยวข้อง มนุษย์ที่เจริญแล้วย่อมต้องมีเรื่องของศีลธรรมเข้ามาประกอบในการใช้ชีวิตประจำวัน ไม่เพียงเรื่องการศึกษาเท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงทุก ๆ ด้านของชีวิตมนุษย์

วิถีทางในการใช้ชีวิตเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดกรอบการศึกษาของมนุษย์ทุกคนเพราะการเรียนรู้แต่เพียงเรื่องวัตถุ แต่ไม่ได้ประกอบเข้ากับจิตสำนึกของความเป็นมนุษย์นั้นมีแต่จะนำพาให้โลกเข้าสู่หายนะหากทุกคนมุ่งความสำเร็จเฉพาะวัตถุ และหลงลืมรากเหง้าอันดีงามของสังคมไปแล้วไซ้ สังคมโลกย่อมต้องวุ่นวาย

วิถีทางอันดีงามของคนพาคั้งตะวันออกแต่เดิมมุ่งเน้นเรื่องของจิตใจมาก่อนวัตถุ เพราะรากเหง้าของเรา คือ วัฒนธรรมที่ผูกโยงเข้ากับเรื่องของศาสนา ที่ถือว่าเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญสูงสุดในชีวิตของคนตะวันออก แต่เมื่อมีการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาทำให้เราหลงลืมวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษ-ได้สั่งสมมาอย่างยาวนานไปจนสิ้นวิชาศาสนาถูกแทนที่ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งมุ่งเน้นการสืบค้นความเป็นจริงของสรรพสิ่งเพียงด้านเดียว โดยต่างหลงลืมไปว่าชีวิตที่ไร้แล้วซึ่งจิตวิญญาณย่อมไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้โดยเป็นสุข

ดังนั้น การศึกษาไทยยุคใหม่ ควรมีการรื้อฟื้นคุณค่าแห่งปรัชญาการดำเนินชีวิตอย่างตะวันออก ให้กลับมาเป็นแกนหลักในการนำพาห่มุมวล- หาใช้การเดินตามพหุชาติตะวันตกอย่างที่เป็นมา การเรียนรู้ในรูปแบบนั้นจะตั้ง

สัญชาตญาณดิบของบรรพบุรุษโลกให้กลับคืนมาอีกครั้งมากกว่าการรักตน ดำรงตน อยู่ด้วยคุณงามความดีอย่างวิธี
ตะวันออก ที่เน้นการครองตนด้วยความงามตามธรรมชาติวิถีหาใช้วัตถุอย่างเช่นในยุคโลกาภิวัตน์

ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธธรรม

ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธ หรือพุทธปรัชญา มาจากคำว่า Buddhishic Philosophy of Education ซึ่งได้
แนวคิดมาจากพระพุทธศาสนา (Buddhism) จากพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และปรัชญาการศึกษาอื่น
ๆ การศึกษาในพุทธปรัชญา คือ การศึกษาเพื่อให้เข้าใจความจริง เข้าใจความหมายของชีวิต ทั้งดำรงชีวิตให้สอดคล้อง
สัมพันธ์กับความจริง การศึกษาคือขบวนการพัฒนาขั้น 5 ให้เจริญเต็มที่เพื่อบรรเทาโรค โทสะ โมหะ ของมนุษย์ให้
เบาบางลงและหมดไปในที่สุด (Buasri, 1986)

พระราชวรมุนี* (*ปัจจุบัน พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)) ได้กล่าวว่า การศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อทำชีวิต
ให้เข้าถึงอิสรภาพ คือทำให้ชีวิตหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำจากปัจจัยภายนอกให้มากที่สุด และ มีความเป็นใหญ่ใน
ตัว สามารถกำหนดความเป็นอยู่ของตนให้ได้มากที่สุด (Phra Rajavaramuni (Prayut Payutto), 1985)

1. กระบวนการศึกษาแบบพุทธ คือ กระบวนการแก้ปัญหาอย่างถูกต้องด้วยการทำลายอวิชชาและตัณหา
และสร้างเสริมปัญญา ฉันทะ และกรุณา

2. ความหมายและจุดมุ่งหมายการศึกษา

1) ความหมายที่มองในแง่สภาพที่เผชิญการศึกษาคือการแก้ปัญหาของมนุษย์ ถ้าไม่มีปัญหาการศึกษา
ก็ไม่มี มองในแง่สภาพที่จะประสบผล การศึกษาก็คือการทำให้ชีวิตหลุดพ้นจากปัญหา (-) ปราศจากสิ่งบีบคั้นกดขี่
แล้วเข้าถึงสิ่งที่ดีงาม (+) สิ่งทีประเสริฐสุดหรือดีที่สุดที่ชีวิตจะพึงได้มีอิสรภาพสมบูรณ์ มองในแง่ความสัมพันธ์กับปัจจัย
ภายนอกการศึกษา คือ การทำให้มนุษย์พ้นจากการต้องพึ่งปัจจัยภายนอก มีความสมบูรณ์ในตัวมากยิ่งขึ้นตามลำดับ
2) จุดหมายของการศึกษาเป็นอันเดียวกันกับจุดหมายของชีวิต คือ ความหลุดพ้น (วิมุตติ) ได้แก่ ความปลอดโปร่งเป็น
อิสระ

บทสรุป

ความเชื่อ ความศรัทธาที่ดั่งามของสังคมมักจะถูกปลูกฝังให้กับคนรุ่นหลังของสังคมแบบรุ่นสู่รุ่น ดังนั้น
ปรัชญาการศึกษาเป็นการนำเอาปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์เพื่อนำไปจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคล พัฒนาสังคมชุมชน
ให้เกิดความสงบสุข อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่ละปรัชญาจะมีแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติที่ต่างกัน การ
นำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา จะต้องพิจารณาว่าแนวทางใด จึงจะดีที่สุด ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับ
สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ปรัชญาการศึกษาลัทธิหนึ่งอาจจะเหมาะกับประเทศหนึ่ง เพราะ
เป็นประเทศเล็กๆ ประเทศหนึ่งซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน ต้องใช้ลัทธิการศึกษาอีกลัทธิหนึ่ง ประเทศไทยก็นำเอา
ปรัชญาการศึกษานั้นมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม โดยในบทความนี้ได้นำเสนอปรัชญาการศึกษาที่สำคัญ 3 ประเด็น
ได้แก่

ปรัชญาการศึกษาตะวันตก ซึ่งเป็นปรัชญาพื้นฐานทางตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษามีหลากหลาย
กลุ่มและเนื่องจากการศึกษาตะวันตกมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบัน

ปรัชญาการศึกษาตะวันออก เน้นเรื่องหลักการและวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น สอดรับการศึกษาของ
ไทยมากกว่าเพราะเหตุผลในเรื่องของความเป็นมนุษย์ที่ย่อมต้องมีเรื่องของจิตใจหรือจิตวิญญาณเข้ามาเกี่ยวข้อง

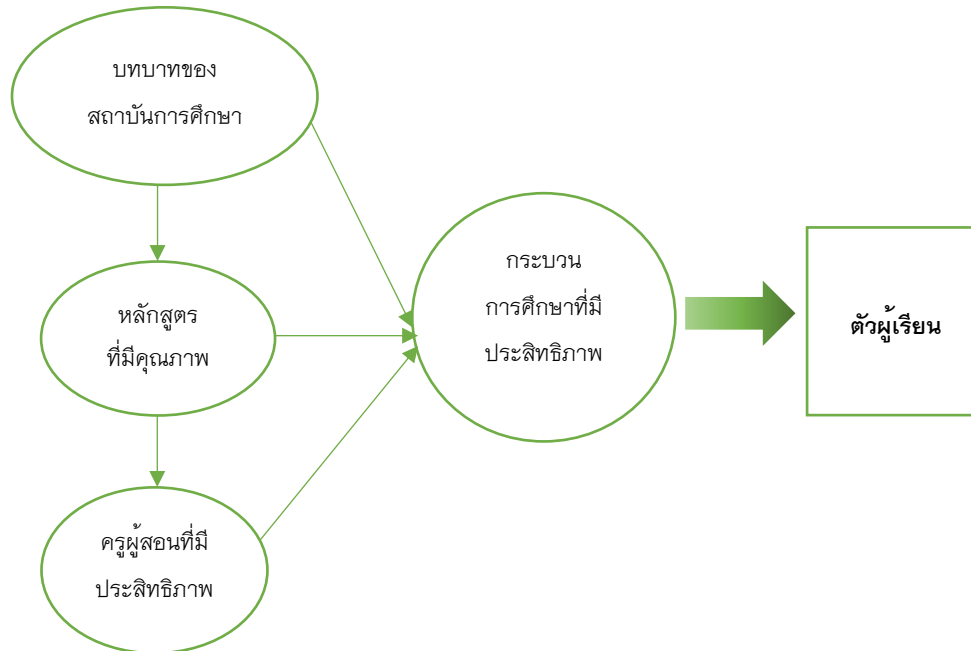
มนุษย์ที่เจริญแล้วย่อมต้องมีเรื่องของศีลธรรมเข้ามาประกอบในการใช้ชีวิตประจำวัน ไม่เพียงเรื่องการศึกษาเท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงทุก ๆ ด้านของชีวิตมนุษย์

ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธธรรม คือ การศึกษาเพื่อให้เข้าใจความจริง เข้าใจความหมายของชีวิต ทั้งดำรงชีวิตให้สอดคล้องสัมพันธ์กับความจริง มีกระบวนการแก้ปัญหาอย่างถูกต้องด้วยและสร้างเสริมปัญญา มีชีวิตหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำจากปัจจัยภายนอกให้มากที่สุด

๖ ข้อเสนอแนะ

ปรัชญาการศึกษา คือ แนวความคิด หลักการ และกฎเกณฑ์ ในการกำหนดแนวทาง ในการจัดการศึกษา ซึ่งนักการศึกษาได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ปรัชญาการศึกษายังเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา สามารถมองเห็นปัญหาของการศึกษาได้อย่างชัดเจน ปรัชญาการศึกษาจึงเปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้นักการศึกษาดำเนินการทางศึกษาอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสมเหตุสมผล แนวความคิดทางการศึกษา ปรัชญานี้มีความเชื่อว่า การศึกษาควรมุ่งพัฒนาความสามารถที่มนุษย์มีอยู่แล้ว เช่น ความสามารถในการจำ ความสามารถในการคิด ความสามารถที่จะรู้สึก คิดวิเคราะห์ ฯลฯ การศึกษาควรมุ่งที่จะถ่ายทอดความรู้ที่สั่งสมกันมา ความเชื่อความศรัทธาต่าง ๆ ที่ยึดถือกันเป็นอมตะ อบรมมนุษย์ให้มีความคิดเห็น และความเป็นอยู่สมณะของการเป็นมนุษย์ ดังนั้นจึงควรจัดประสบการณ์ให้ได้มาซึ่งความรู้ ทักษะ ค่านิยมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต รู้จักรักและสืบทอดทางวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไว้ เพื่อจุดมุ่งหมายในการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อสังคมมีขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่งดงามสืบทอดไป และมุ่งพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์เพื่อให้มีความเฉลียวฉลาด มีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างที่ดีงามของคนรุ่นหลัง

องค์ความรู้ที่ได้

สามารถสรุปองค์ความรู้ที่สำคัญของการศึกษา โดยมี 5 องค์ประกอบ คือ สถาบันการศึกษา มีบทบาทในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสังคม หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า สถาบันการศึกษาเป็นเครื่องมือที่ทำหน้าที่ตามที่สังคมมอบหมาย มีหน้าที่อนุรักษ์สิ่งที่มีอยู่และถ่ายทอดต่อไป เพราะถือว่าทุกอย่างในสังคมดีแล้ว สถาบันการศึกษาจะต้องสร้างบรรยากาศของการศึกษาเพื่อพัฒนาสติปัญญา จริยธรรม และถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นต่อไป นอกจากนี้สถาบันการศึกษายังต้องยึดกฎระเบียบตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของสังคม

หลักสูตร ยึดเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญ เนื้อหาที่เป็นวิชาพื้นฐาน ได้แก่ ภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ค่านิยม และวัฒนธรรม หลักสูตรจะเป็นแบบแผนเดียวกันและจัดเตรียมโดยครูผู้สอน หรือผู้เชี่ยวชาญจัดเรียงลำดับตามความยากง่าย

ครูผู้สอนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างมาก การศึกษาจะต้องมาจากครูผู้สอนที่ดี ครูจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ เพราะครูเป็นผู้ที่รู้เนื้อหาที่ถูกต้องที่สุด ครูเป็นผู้กำหนดกิจกรรมในห้องเรียน การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ครูเป็นต้นแบบที่ผู้เรียนจะต้องทำตามเปรียบเสมือนแม่พิมพ์

กระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับครูผู้สอนเป็นสำคัญ ครูเป็นผู้อธิบาย ชี้แจงให้ผู้เรียนเข้าใจ วิธีการเรียนการสอนจึงเน้นการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก นอกจากนี้การเรียนการสอนยังฝึกฝนการเป็นผู้นำในกลุ่ม ซึ่งผู้นำจะต้องมีระเบียบวินัย ควบคุมและรักษาตนเองได้ดี เป็นแบบอย่างที่ดี จัดตารางสอน จัดห้องเรียน แพลนผังที่นั่งในห้องเรียน

ผู้เรียนตามปรัชญาการศึกษาจะต้องเป็นผู้สืบทอดค่านิยมไว้และถ่ายทอด ไปยังคนรุ่นหลัง ผู้เรียนจะต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูผู้สอนหรือผู้ใหญ่ที่ได้กำหนดเนื้อหาสาระไว้ ผู้เรียนเป็นผู้รับฟังและทำความเข้าใจในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ แล้วจดจำไว้ เพื่อจะนำไปถ่ายทอดต่อไป ผู้เรียนต้องมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ต่อยอดสิ่งที่เรียนมาและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

References

- Boonchuea, K. (1975). *Introduction to Philosophy*. Thai Wattanapanich.
- Boonchuea, K. (2017). *Introduction to Philosophy and Ethics*, In Suan Sunandha Philosophy Series. Charoen Phon.
- Buasri, S. (1986). *Buddhist Studies*. Charoen Phon.
- Chantornvong, S. (2003). *Introduction to Political Philosophy: An Analysis of Socrates*. Torch.
- Kierkegaard, S. (1988). *Stages on Life's Way* (Translator, Howard V. Hong and Edna H. Hong.) (11th ed.). Princeton University.
- Kneller, G.F. (1971). *Introduction to Philosophy of Education*. John Wiley & Sons.
- Phramaha Boonrueang Panyavachiro (Jenthorn). (1999). *A Study of Humanism in Confucian Philosophy*[Master's thesis, Mahachulalongkornrajavidyalaya University].
- Phra Rajavaramuni (Prayut Payutto). (1985). *Philosophy of Thai Education*. Department of Religious Affairs, Thailand.
- Vejcha, P. (2018). *Curriculum Administration, Teaching, Learning Measurement, and Evaluation* (3rd ed.). Chiang Rai Rajabhat University.
- Wittawet, W. (1988). *General Philosophy, Man, The World and the Meaning of Life* (8th ed.). Aksorn Charoen Tat.
- Wittawet, W. (2012). *Educational Philosophy*. Chulalongkorn University Book Center.